

محیط
علوم

علوم محیطی سال پنجم، شماره اول، پاییز ۱۳۸۶
ENVIRONMENTAL SCIENCES Vol.5, No.1, Autumn, 2007

۶۶-۵۳

بررسی و شناسایی جنبه های حقوقی آلودگی صوتی (از قواعد داخلی تا تلاشهای بین المللی)

علی مشهدی*

گروه حقوق محیط زیست، پژوهشکده علوم محیطی، دانشگاه شهید بهشتی

A Review and Recognition of Legal Aspects of Noise Pollution (From Internal Rules to International Attempts)

Ali Mashhadi*

Department Of Environmental Law,
Environmental Science Research Institute,
Shahid beheshti University

Abstract

Noise levels are increasing around the world, especially in the industrial societies. The noise pollution was an important environmental problem So for controlling and combat the noise pollution adopted some rules regulations and international attempt by states. This article attempts to explain the most important legal aspects of noise pollution. so in the first section we discuss about affects and legal definitions of noise pollution and in another sections we review Iranian and France legislations relating to control of noise pollution, finally refer to international law attempts in this scope such as intentional organizations documents and procedures

Keywords: noise pollution, environmental law, Iranian law, French law, international procedure.

چکیده

سطح آلودگی صوتی به ویژه در جوامع صنعتی و در سرتاسر زمین در حال افزایش است. این آلودگی یکی از مهمترین مشکلات زیست محیطی به شمار می رود. لذا برای کنترل و کاهش آلودگی صوتی برخی قواعد و مقررات داخلی و رویه های بین المللی در این زمینه قابل توجه است. این مقاله به دنبال بررسی جنبه های حقوقی آلودگی صوتی است. در بخش نخست مختصراً در خصوص اثرات آلودگی صوتی و مفهوم حقوقی آن بحث خواهد شد. در بخشهای بعدی ما مقررات و قواعد حقوق ایران و فرانسه را بررسی نموده و در نهایت به بررسی تلاشهای بین المللی در این حیطه نظیر سازمانهای بین المللی و طرح مفهوم حق بر محیط زیست آرام با توجه به اسناد بین المللی خواهیم پرداخت.

کلیدواژه ها: آلودگی صوتی، حقوق محیط زیست، حقوق ایران،

حقوق فرانسه، رویه بین المللی.

* Corresponding author. Email Address: Mashadiali@yahoo.com

مقدمه

هیاهو و سروصدا جز لاینفک زندگی مدرن و شبه مدرن امروزی است. گذشتگان ما در محیط‌های آرامتری زندگی نموده و در معرض صداهای ملایم‌تری قرار داشتند. فشرده‌تر شدن فضاهای شهری و افزایش جمعیت و گسترش روز افزون صنعت، محیط زیست انسانی را مواجه با مسئله‌ای نمود که باعث از بین رفتن آرامش و بعضاً مختل شدن زندگی روزمره شد. این مشکل تحت عنوان آلودگی صوتی^۱ مطرح گردید. ترافیک جاده‌ها، سروصدای ناشی از تلویزیون‌ها، خانه سازی، سرو صدای ناشی از گوشی‌های همراه در فضاهای بسته، صداهای گوش خراش ناشی از هواپیماها، قطارهای شهری و بین شهری، دستگاه‌های تهویه، آگزوز، بوق و دزدگیر اتومبیل‌ها و موتورسیکلت‌ها نمونه‌هایی از این دست می‌باشند. حتی اگر از نگاهی غیر انسان محور به این آلودگی و لزوم مقابله با آن بنگریم آلودگی صوتی علاوه بر انسان‌ها بر حیوانات و گیاهان نیز اثرات مخرب بر جای می‌گذارد. (Bahramsoltani, 2006 and Fathi, 2004) با این توصیف با افزایش این آلودگی و گسترش آثار مخرب روانی و جسمی آن دولت‌ها بدنبال ضابطه مند کردن آن از طریق وضع و اجرای نظامات و استانداردها برآمدند. در این راستا برای کنترل آلودگی صوتی علاوه بر قواعد عرفی سنتی که ریشه در مفهوم مزاحمت داشت یکسری قواعد، قوانین و مقررات و استانداردها از سوی قانونگذاران وضع گردید و در سطح بین المللی نیز به ویژه در خصوص آلودگی صوتی ناشی از هواپیماها و حمایت از کارگران تلاش‌هایی صورت گرفته است. این مقاله بدنبال شناسایی و تحلیل جایگاه این نظامات در حقوق داخلی (ایران و فرانسه) و بین المللی بوده و مهم‌ترین دستاورد آن طرح مفهوم «حق بر محیط زیست آرام» می‌باشد.

بخش نخست

تعریف حقوقی آلودگی صوتی

اصولاً صوت جریانی است که توسط اختلاف فشار موجود در هوا ایجاد می‌شود. (Abbaspour, 2000) بنابراین اگر هوایی نباشد جریان صوتی نیز ایجاد نمی‌گردد. به همین دلیل گروهی آلودگی صوتی را نوعی آلودگی هوا می‌دانند. (Schoch, et al., 2003) آلودگی صوتی به هر «صدای ناخواسته» تعریف می‌شود و گفته می‌شود هر صدای بالاتر از ۸۰ دسی بل^۳ ظرفیت آسیب رسانی دارد (Botkin, 2004). اما آنچه که مد نظر است تعریف حقوقی آلودگی صوتی است که مبنای اساسی جهت اعمال استانداردها و قوانین و رویه‌ها در این زمینه است:

الف- در حقوق ایران

در اسناد حقوقی، قبل از تصویب آیین نامه اجرایی قانون نحوه جلوگیری از آلودگی هوا مصوب ۱۳۷۸ از آلودگی صوتی تعریف صریح و مشخصی وجود نداشت و صرفاً با توجه به قانون حفاظت و بهسازی محیط زیست و با نظر به تبصره ۲ ماده ۶۸۸ قانون مجازات اسلامی تعاریفی ارائه می‌گردید. (Taghizadeh, 1997) با تصویب آیین نامه فوق ابتدا صوت تعریف گردید که عبارت بود از امواج طولی که از ارتعاش سریع اجسام و مواد اعم از جامد، مایع و گاز تولید می‌گردد. (بند ۱ ماده ۱ آیین نامه نحوه جلوگیری از آلودگی صوتی مصوب ۱۳۷۸) و سپس در بند ۲ ماده ۱ آلودگی صوتی تعریف شد که مطابق آن:

«آلودگی صوتی عبارت است از پخش و انتشار هر گونه صوت و صدا و ارتعاش بیش از حد مجاز در فضای باز (غیر سرپوشیده)»

هر چند این مفهوم از آلودگی صوتی، از تشد تعاریف پیشگیری می‌کند ولی باید گفت که این تعریف جامع نیست. به عبارت دیگر تعریف شامل فضاهای سرپوشیده نمی‌شود. در حالی که امروزه یکی از مهم‌ترین

لرزش‌ها و نوسانات^۷ می‌باشد. که مطابق بند ب ماده ۳ آن: «اصطلاح آلودگی صوتی شامل هر گونه صدایی می‌شود که ممکن است منجر به آسیب به شنوایی یا خطرناک برای سلامتی» باشد تعریف می‌گردد. همان‌گونه که در تعریف آمده است در اینجا امکان «آسیب به شنوایی»^۸ و «خطرناک بودن برای سلامتی»^۹ از ارکان تعریف آلودگی صوتی می‌باشد و در واقع می‌توان گفت آلودگی صوتی علاوه بر اینکه یک مشکل زیست محیطی است یک مشکل سلامتی انسانی نیز محسوب می‌گردد.

بخش دوم: قواعد حقوق داخلی برای مقابله با آلودگی صوتی: (مطالعه موردی ایران و فرانسه)

در این بخش مختصراً به سیر تحولات قواعد و قوانین مربوط به مقابله با آلودگی صوتی در حقوق ایران و فرانسه پرداخته می‌شود.

الف- آلودگی صوتی در حقوق ایران

۱- قواعد عرفی و شرعی

قبل از شکل‌گیری نظام قانونگذاری هر چند امری تحت عنوان آلودگی صوتی محدود بود با این وجود در خصوص برخی مزاحمت‌های پراکنده، در این زمینه قواعد عرفی و شرعی^{۱۰} حاکم بوده و اکثراً ریشه در مفهوم "مزاحمت" داشت. در فقه اسلامی و کتاب الديات قواعدی راجع به حمایت از حس شنوایی در برابر آسیب‌ها و صدماتی که ممکن بود در اثر عمد یا بی احتیاطی به آن وارد آید پیش‌بینی شده بود و دیده از دست رفتن حس شنوایی در صورت عدم بازگشت آن یک دیه کامل انسان بود و در صورت بازگشت برای آن ارش تعیین می‌گردید. (Alshahid Sani, 2002)

۲- آیین نامه امور خلاقی

بعد از استقرار نظام قانونگذاری در ایران اولین قانونی که به مسئله آلودگی صوتی پرداخت بند ۹ ماده ۶ آیین نامه

موارد آلودگی صوتی مربوط به فضاهای سرپوشیده و داخلی است. در حقوق فرانسه آلودگی صوتی به دو دسته داخلی و خارجی تقسیم بندی می‌شود^۴ و هر دو حوزه مورد توجه قانونگذار است. (Aline, 1973)

ب- در حقوق فرانسه

در حقوق فرانسه اسناد، احکام، قوانین و مقررات بسیاری در خصوص کنترل آلودگی صوتی وجود دارد. این قوانین در چند دسته مهم طبقه بندی شده اند که عبارتند از:

- آلودگی صوتی ناشی از مجاورت،

- آلودگی صوتی ناشی از حمل و نقل (هواپیما، اتومبیل، قطار، موتورسیکلت)،

- آلودگی صوتی ناشی از ساخت و ساز، و تجهیزات پرسروصدا (Priour, 2001)

مهم‌ترین قانون در این زمینه قانون ۳۱ دسامبر ۱۹۹۲ مربوط به مقابله با آلودگی صوتی^۵ است. مطابق مفهوم ماده ۱ این قانون می‌توان گفت که:

«آلودگی صوتی انتشار هر گونه صدای آزار دهنده یا مزاحم یا مضر به سلامتی و محیط

زیست است» (code de l' environnement: 1998)

بنابراین آلودگی صوتی به هر نوع صدای غیر قابل تحمل و آزار دهنده یا هر پدیده صوتی که چنین احساسی را ایجاد کند اطلاق می‌شود. (Priour, 2001)

ج- اسناد بین‌المللی:

هر چند آلودگی صوتی نسبت به آلودگی هوا و آب ویژگی مرز گذر ندارد ولی در اسناد بین‌المللی متعددی به صورت مستقیم و غیر مستقیم به این امر اشاره شده است. از جمله می‌توان به مقاله‌نامه‌های سازمان بین‌المللی کار در خصوص حمایت از کارگران و شرایط محیطی کار آنان نام برد. مهم‌ترین سند در این زمینه کنوانسیون شماره ۱۴۸ سازمان بین‌المللی کار مورخ ۲۸ ژوئن ۱۹۷۷ در خصوص حفاظت از کارگران در برابر حوادث ناشی از کار مربوط به آلودگی هوا، سرو صدا،

امور خلافی مصوب ۲۲ مرداد ۱۳۲۳ بود که مطابق آن ایجاد همهمه و غوغا و ایجاد صداهای ناهنجار ولو برای فروش متاع خود یا شرکت در آن مستلزم پنج روز حبس تکذیری یا تا پنجاه ریال غرامت بود.

۳- آیین نامه راجع به نصب و استفاده از بلندگو

مطابق آیین نامه راجع به نصب و استفاده از بلندگو مصوب ۱۳۳۵/۷/۲۵ نصب و استفاده از آن نیاز به اجازه قبلی شهرداری داشته و مطابق ماده ۴ آن نیز محدودیت‌های زمانی تعیین شده بود که متخلفین از آن به حبس تکذیری از دو روز تا ده روز یا به غرامت تا دو بیست ریال محکوم می‌شدند.

۴- آیین نامه راهنمایی و رانندگی مصوب ۱۸ اردیبهشت ۱۳۴۷

ممنوعیت بعدی در خصوص اتومبیل است. مطابق ماده ۱۶۳ آیین نامه فوق "نصب بوقهای شیپوری، سوت بلبلی و به‌طور کلی هر نوع وسیله اخبار صوتی با صدای ناهنجار و همچنین بوق زدن ممتد و غیر ضروری و مکرر ممنوع می‌باشد."

علاوه بر این آیین نامه می‌توان به قانون تشدید مجازات موتور سیکلت سواران متخلف مصوب ۱۳۵۶ اشاره نمود که مطابق این قانون، تولید صداهای ناهنجار از لوله آگزوز موتورسیکلت جرم اعلام گردید

۵- قانون حفاظت و بهسازی محیط زیست مصوب ۱۳۵۳

با تصویب قانون حفاظت و بهسازی محیط زیست یکی از وظایفی که بر عهده سازمان حفاظت محیط زیست گذاشته شد جلوگیری از پخش و ایجاد صداهای زیان آور در محیط زیست بود. (بند ۴ ماده ۶)، علاوه بر این در مواد ۹ و ۱۰ نیز صراحتاً اشاره به آلودگی و آلودگی صوتی نموده و در ماده ۱۰ مقررات مربوط به جلوگیری و پخش صداهای زیان آور به محیط زیست و ضوابط و معیارهای آنرا منوط به آیین نامه ای نموده بود که به تصویب مراجع ذیربط می‌رسید.

۶- قانون نحوه جلوگیری از آلودگی هوا مصوب ۱۳۷۴

با تصویب قانون نحوه جلوگیری از آلودگی هوا در تاریخ ۷۴/۲/۳ مهم‌ترین متن قانونی که در خصوص آلودگی صوتی مورد استفاده دادگاه‌ها قرار گرفت ماده ۲۷ این قانون بود که صراحتاً آلودگی صوتی را ممنوع اعلام نموده بود. مطابق این ماده «ایجاد هر گونه آلودگی صوتی بیش از حد مجاز ممنوع می‌باشد.» قانون جزئیات آنرا منوط به تصویب نامه ای نمود که در تاریخ ۷۸/۴/۱ به تصویب هیأت وزیران رسید.

۷- آیین نامه نحوه جلوگیری از آلودگی صوتی مصوب ۷۸/۴/۱ هیأت وزیران

تصویب این آیین نامه نقطه اوج توجه قانونگذار ایرانی به مسئله آلودگی صوتی می‌باشد. این آیین نامه در ۱۳ ماده تصویب شد که به مسائل مربوط به کنترل آلودگی صوتی می‌پرداخت. از جمله شامل تعریف آلودگی صوتی (بند ۲ ماده ۱) منابع آلودگی صوتی (بند ۶ ماده ۱)، مقامات ذیصلاح (ماده ۲)، نحوه اقدام (ماده ۳)، ضمانت اجراء (ماده ۴ و تبصره ماده ۱۳ و ۵) و وسایل نقلیه موتوری (ماده ۶ و ۷ و ۸)، هواپیماها (ماده ۹ و ۸) ... می‌باشد.

۸- مصوبه شورای عالی حفاظت فنی راجع به آیین نامه کارهای سخت و زیان آور مصوب ۷۱/۹/۲۰

این آیین نامه در راستای ماده ۵۲ قانون کار و در جلسه نهمین مورخ ۷۰/۳/۴ شوراهای عالی کار، تهیه و پس از بررسی مجدد با اصلاحاتی در مورخ ۷۱/۹/۲۹ به تصویب وزرای کار و بهداشت و درمان رسیده است. این مصوبه بیشتر مرتبط با محیط زیست شغلی و مسائل مربوط به کارگران است. از جمله مواد ۱۳ و ۱۶ که صراحتاً اشاره به آلودگی صوتی دارد که میزان آلودگی صوتی محیط‌های شغلی به عنوان مبنایی جهت شناسایی کارهای سخت و زیان آور شناخته شده است^{۱۱}.

۹- مصوبه شورای عالی حفاظت محیط زیست در خصوص حد مجاز آلودگی صوتی در هوای آزاد ایران (مصوبه ش ۲۳۶ مورخ ۷۸/۳/۲۱)
این متن نخستین مصوبه‌ای بود که به طور جزئی، موردی و دقیق استاندارد آلودگی صوتی را اعلام نمود. این مصوبه در اجرای ماده ۲ آیین نامه اجرایی نحوه جلوگیری از آلودگی صوتی مصوب ۱۳۷۸ به تصویب

رسید که استانداردهای آن مشخصاً برای مناطق مسکونی تجاری و صنعتی و یا ترکیبی از هر کدام بر مبنای جدول ذیل می باشد که کمترین میزان آن ۴۵ دسی بل برای مناطق مسکونی و از ساعات ۱۰ شب تا ۷ صبح و بیشترین میزان آن ۷۵ دسی بل برای مناطق صنعتی و از ساعات ۷ صبح تا ۱۰ شب تعیین گردیده است :

جدول ۱: استانداردهای مصوبه شورای عالی حفاظت محیط زیست در خصوص مجاز آلودگی صوتی در هوای آزاد ایران

نوع منطقه	روز ۷ صبح الی ۱۰ شب leq(30) d B(A)	شب ۱۰ شب الی ۷ صبح leq(30) d B(A)
۱- منطقه مسکونی	۵۵	۴۵
۲- منطقه تجاری مسکونی	۶۰	۵۰
۳- منطقه تجاری	۶۵	۵۵
۴- منطقه مسکونی - صنعتی	۷۰	۶۰
۵- منطقه صنعتی	۷۵	۶۵

۱۰- آلودگی صوتی در قانون مجازات اسلامی

در قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۷۵ صراحتاً به آلودگی صوتی اشاره‌ای نشده است. اما این قانون در رویه قضایی ایران و برای کنترل آلودگی صوتی اهمیت فراوانی دارد از جمله:

۱- در ماده ۶۸۸ قانون مجازات اسلامی و تبصره های آن صرفاً به بحث آلودگی محیط زیست اشاره شده است. اما با اینحال می توان گفت که آلودگی صوتی می تواند یکی از مصادیق آن باشد.

۲- ماده ۶۱۸ قانون مجازات اسلامی مستقیماً مرتبط با آلودگی صوتی است و در رویه قضایی^{۱۲} نیز اکثراً به آن استناد می شود. مطابق این ماده «هر کس با

هیاهو و جنجال یا حرکات غیر متعارف یا تعرض به افراد موجب اخلال نظم و آسایش و آرامش عمومی گردد یا مردم را از کسب و کار باز دارد به حبس از سه ماه تا یک سال و تا (۷۴) ضربه شلاق محکوم خواهد شد.»

بنابراین آلودگی صوتی می تواند یکی از مصادیق اخلال در نظم و آسایش و آرامش عمومی محسوب گردد. در رویه قضایی فرانسه نیز برای فعالیت های ناشی از مزاحمت صوتی از مفاهیم "امنیت و آرامش عمومی"^{۱۳} استفاده شده است^{۱۴} و مطابق ماده ۱۶-۲۲۲ از قانون جزایی فرانسه مزاحمت صوتی که باعث بر هم زدن آرامش دیگران شود را تا ۱۰۰

هزار فرانک قابل مجازات دانسته است. (Lamarque, 1998)

۳- در برخی آراء قضایی ایران نیز آلودگی صوتی از مصادیق قسمت اخیر ماده ۶۳۸ قانون مجازات اسلامی دانسته شده است. (از جمله اخلال در نظم از طریق بلند کردن صدای ضبط اتومبیل^{۱۵}) با این حال رویه های قضایی خاص زیست محیطی که مستقیماً از طریق سازمان ها و مقامات متولی حفاظت از محیط زیست پیگیری شده است نیز در این زمینه غنی می باشد. از جمله این موارد می توان به قضیه قزانچی^{۱۶} مربوط به شکایت اهالی روستای قزانچی به طرفیت شرکت راهسازی و سنگ شکن بنادر که اقدام به ایجاد آلودگی صوتی، صداهای ناهنجار و دود می نمود و همچنین قضیه پارچه بافی آذربایجان^{۱۷} موضوع شکایت سازمان حفاظت محیط زیست قزوین به طرفیت کارخانه پارچه بافی آذربایجان که اقدام به آلودگی صوتی بیش از ۱۰۰ دسی بل می نمود اشاره کرد. (Tghizadeh Ansari, 1999).

ب- آلودگی صوتی در حقوق فرانسه

در حقوق فرانسه قواعد و مقررات نسبتاً جامعی در خصوص کنترل و مقابله با آلودگی صوتی وجود دارد. این موارد شامل قوانین، آیین نامه ها، بخش نامه ها و احکام شورای دولتی در این زمینه است که تعداد آنها به بیش از ۴۵ مورد می رسد که به نظر می رسد این امر نشان دهنده وضعیت و اهمیت این آلودگی در فرانسه باشد. در این کشور یک سوم از مردم سروصدا را به عنوان مهمترین عامل آزار دهنده در محیط کار می شناسند و از هر ۱۰ نفر فرانسوی ۹ نفر بر این عقیده اند که این نوع آلودگی «آزار و شکنجه عمده ای» برای آنهاست و اکثریت مردم خواهان دخالت سریع و انجام اقداماتی مؤثر بویژه علیه صداهای ناشی از موتورها و موتورسیکلت ها هستند. (Bonfo, 2000) اکثر قواعد

مربوط به کنترل و مقابله با آلودگی صوتی و شکل گیری رویه های قضایی در این زمینه در حوزه حقوق مسؤلیت مدنی ریشه در مفهوم "مزاحمت"، بویژه "مزاحمت های ناشی از مجاورت"^{۱۸} و در حوزه حقوق کیفری ریشه در مفهوم اخلال در نظم و سلب آسایش و آرامش عمومی دارند.

گستره این قواعد و مقررات را در این زمینه می توان در شش دسته طبقه بندی نمود که عبارتند از:

- مقررات کلی

- آلودگی صوتی ناشی از مجاورت

- شهرنشینی و ساخت و ساز^{۱۹}

آلودگی صوتی ناشی از صنعت و وسایل پرسروصدا^{۲۰}

- آلودگی صوتی ناشی از حمل و نقل (راه آهن، هواپیما، موتورسیکلتها)

- و آلودگی صوتی ناشی از فعالیتهای تفریحی می شود (Lamarque, 1998) که در ذیل صرفاً به مهمترین این قوانین و مقررات در یک بستر تاریخی اشاره می گردد:

۱- آیین نامه مورخ ۶ فوریه ۱۹۳۲ راجع به مقررات کلی نظامات مربوط به دریانوردی در آبهای داخلی^{۲۱} در ماده ۶۰ خود قواعدی را در خصوص استفاده از هر گونه پیامها و علائم صوتی در جریان دریانوردی وضع نمود. تحول بعدی در خصوص آلودگی صوتی ناشی از هواپیماها بود که مطابق حکم ۲۰ ژانویه ۱۹۴۸^{۲۲} پرواز بر روی مناطق مسکونی شهر پاریس به جز هواپیماهای عمومی یا هواپیماهایی که برای مقاصد ضروری نظامی مورد استفاده قرار می گرفتند را ممنوع اعلام گردید. (Lamarque, 1998)

۲- در دهه های ۶۰ و ۷۰ نیز قوانین و مقررات متعددی بویژه در حوزه های ساخت و ساز و حمل نقل تصویب شد که مستقیماً یا به طور غیر مستقیم مرتبط به آلودگی صوتی بود.

از جمله مهمترین آنها عبارت بودند از:

صوتی برای کشورهای عضو (فرانسه) به تصویب رسانده است.^{۳۰}

بخش سوم: تلاش‌های بین‌المللی برای مقابله با آلودگی صوتی

همانطور که اشاره گردید آلودگی صوتی نسبت به آلودگی هوا و آب جنبه بین‌المللی کمتری دارد و معمولاً در محدوده جغرافیایی محدودی اتفاق می‌افتد اما از آنجا که این آلودگی مرتبط با سلامت و امنیت نسبی زندگی افراد است در برخی از اسناد بین‌المللی به صورت مستقیم یا غیر مستقیم به این امر توجه شده است. همچنین سازمان‌های بین‌المللی و فراملی نیز در این زمینه فعال بوده‌اند که در ذیل مختصراً بحث می‌شود.

الف- سازمان‌های بین‌المللی فعال و استانداردها در خصوص آلودگی صوتی

مهمترین این سازمانها عبارتند از:

۱- سازمان بهداشت جهانی (WHO)^{۳۱}

این سازمان یکی از نهادهای تخصصی سازمان ملل متحد می‌باشد که به مسائل بهداشتی در سطح بین‌المللی می‌پردازد. سازمان بهداشت جهانی صریحاً به این امر نپرداخته است اما این سازمان در ماده ۲ اساسنامه خود مصوب ۱۹۴۸ سلامت را اینگونه تعریف نموده است.

«سلامت عبارت است از حالت آسایش کامل جسمی و روانی و اجتماعی». بنابراین همانگونه که از تعریف بر می‌آید سلامتی هم دارای وجه سلبی و هم ایجابی است به این معنا که سلامت صرفاً شامل نبودن بیماری یا ناتوانی نیست بلکه نظر به کیفیت زندگی نیز دارد از طرف دیگر آسایش کامل جسمی، روانی و اجتماعی محیط زندگی را نیز در بر می‌گیرد که یکی از فاکتورهای آن آلودگی صوتی است که هم بر جسم و روان وهم محیط اجتماعی مؤثر است. سازمان بهداشت جهانی طی گزارشی میزان خسارت کاهش بازده کاری ناشی از آلودگی صوتی را در مورد هر یک از کارمندان

- بخشنامه ۱۵ نوامبر ۱۹۷۸ راجع به اقدام علیه آلودگی صوتی ناشی از مجاورت با زیر ساختهای حمل و نقل زمینی^{۳۲}

- حکم ۲۰ می ۱۹۶۶ راجع به صداهای منتشر شده توسط کشتی‌ها: مطابق ماده ۱ صدای ناشی از هر کشتی یا هر وسیله موتوری که در سطح آب حرکت می‌کند نباید از ۷۵ دسی بل با فاصله ۸۵ متر بیشتر باشد. (Lamarque, 1998)

- حکم ششم اکتبر ۱۹۷۸ راجع به عایق‌های صوتی ساختمانهای مسکونی در برابر آلودگی صوتی داخلی^{۳۴}

۳- مهمترین تحول دهه ۸۰ مصوبه مورخ ۷ ژوئن ۱۹۸۲ بود^{۳۵} که اقدام به تأسیس (شورای ملی آلودگی

صوتی)^{۳۶} نمود. این شورا جنبه مشورتی داشته و تحت

ریاست وزیر محیط زیست با ۶۲ عضو تشکیل می‌شود

که با اصلاحات اخیر و بر اساس مصوبه ۶ ژوئیه ۲۰۰۰

تغییراتی در آن ایجاد شده است.^{۳۷} این شورا در

خصوص جنبه‌های مختلف آلودگی صوتی فعالیتهای

گوناگون مرتبط در این زمینه مشورت ارائه می‌دهد

و نقش آن در تدوین قوانین و آیین‌نامه‌ها در این زمینه

نیز مهم است. برای نمونه این شورا در تهیه قانون ۳۱

دسامبر ۱۹۹۲ نقش کلیدی داشت. (Priour, 2001)

۴- در دهه ۹۰ تحولی بنیادین در این زمینه رخ داد و آن

هم تصویب قانونی جامع در خصوص آلودگی صوتی

بود. این قانون تحت عنوان قانون مقابله با آلودگی

صوتی^{۳۸} در ۱۳ دسامبر ۱۹۹۲ در ۲۷ ماده و پنج عنوان

کلی تصویب شد.

علاوه بر این باید به دستور العملهای اخیر اتحادیه اروپا

برای مقابله با آلودگی صوتی اشاره نمود. از جمله

پنجمین برنامه عمل اتحادیه اروپا^{۳۹}، دستور العملهایی را

راجع به کاهش انتشار آلودگی صوتی بویژه وسایل نقلیه

موتوری و هواپیماها برای کشورهای عضو ارائه داده

است. علاوه بر این پارلمان اروپا دستور العمل کادری

را در ۲۲ می ۲۰۰۱ راجع به مدیریت کنترل آلودگی

و مستخدمین آمریکایی به میزان حدوداً چهار میلیون دلار ارزیابی کرده است. (Bonfo, 2000)

۲- سازمان بین المللی کار (ILO) ^{۳۲}

این سازمان در راستای بهبود شرایط کار کارگران تلاش می کند که از جمله فعالیتهای این سازمان قاعده گذاری و تصویب مقاله نامه های درباره محیط های اشتغال کارگران است که برای نمونه می توان به دستور العمل مورخ ۱۹۳۵ در خصوص حمایت از سلامتی کارگران، دستور العمل مورخ ۱۹۵۹ در خصوص خدمات بهداشتی کار، مقاله نامه ۱۹۶۰ در خصوص حمایت از کارگران در برابر تشعشعات رادیو اکتیو تیه و مقاله نامه ۱۹۶۴ مربوط به بهداشت اداری و تجاری و غیره اشاره نمود. اما مهمترین سندی که صراحتاً به بحث آلودگی صوتی پرداخته است عبارت است از «مقاله نامه شماره ۱۴۸ سازمان بین المللی کار مورخ ۲۰ ژوئن ۱۹۷۷ در باره حفاظت از کارگران در محل کار برابر حوادث ناشی از کار مربوط به آلودگی هوا، سرو صدا، لرزش ها و نوسانات»^۷ می باشد.

این مقاله نامه تحت عنوان "مقاله نامه مربوط

به محیط کار"^{۳۳} نیز شناخته می شود که در ۲۴ ماده و در پنج بخش تنظیم گردیده است. در ماده ۴ این مقاله نامه تعهدی کلی برای دولتها جهت جلوگیری از خطرات شغلی ناشی از آلودگی هوا، صوت یا ارتعاش بار شده است که روش اعمال آن را مبتنی بر یکسری قواعد فنی یا مجموعه ای از دستور العملهای مناسب می داند. (بند ۲ ماده ۴) در ماده ۶ به تعهد کارفرمایان مبنی بر حفاظت از سلامتی و ایمنی کارگران تاکید شده است و از طرف دیگر در ماده ۷ بر تعهدات کارگران مبنی بر احترام و رعایت مقررات مربوط به خطرات شغلی بویژه آلودگی هوا و صوت تأکید شده در مواد بعدی به مقامات صالح (ماده ۸) و روشهای فنی (ماده ۹) کاهش

آلودگی صوتی و تعهدات دیگر کار فرمایان (مواد ۱۰ و ۱۱) اشاره شده است.

۳- سازمان بین المللی هواپیمایی کشوری (ICAO) ^{۳۴}

آلودگی صوتی ناشی از هواپیماها یکی از منابع مهم آلودگی صوتی است. سازمان دارای کمیته ویژه بررسی سروصدای ناشی از هواپیماها ست (CAN)^{۳۵} که به تعیین استانداردهای پرواز در این زمینه اقدام می کند. این کمیته در سال ۱۹۶۹ اقدام به تعیین استانداردهای مجاز تولید صدا توسط هواپیماها نمود. همچنین در سال ۱۹۷۱ نیز اقدام به تعیین فرایند و مراحل مختلف تست هواپیما از جهت صدور مجوز قبلی آزمایشات صدا نمود. (Abbaspor, 2000) علاوه بر این مطابق ماده ۲۶ کنوانسیون شیکاگو^{۳۶} کشورها متعهد به فراهم نمودن تجهیزات و امکانات لازم طبق استانداردهای بین المللی جهت حمل و نقل هوایی شده اند. بندهای الف و ب ماده ۹ کنوانسیون مزبور نیز به محدودیت و ممنوعیت پرواز در برخی از مناطق یا نواحی به علت های نظامی امنیتی یا تأمین سلامت عمومی اشاره نموده است.

۴- سازمان استانداردسازی بین المللی (ISO) ^{۳۷}

این سازمان یک سازمان بین المللی غیر دولتی است یعنی اعضای آن نماینده ملی کشورها نیستند و اعضای آن شامل سازمانهای استاندارد کشورهای عضو است. مرکز آن در ژنو بوده و حدود ۱۴۷ عضو نیز دارد. وظیفه اصلی این سازمان ارائه استانداردهای مربوطه است. در زمینه آلودگی صوتی نیز این سازمان دارای کمیته ویژه بررسی سروصدا موسوم به کمیته فنی (TC)^{۳۸} می باشد (Abbaspor, 2000).

ب- طرح مفهوم « حق بر محیط زیست آرام»^{۳۹}

حق برخورداری از یک محیط زیست سالم، پاکیزه و آرام حق هر شهروند امروزی است. در واقع هر کس

ماده «کشورهای طرف این میثاق حق هر کس را به تمتع از بهترین حالت سلامت جسمی و روحی ممکن الحصول به رسمیت می شناسند.» (Amirargmand, 2003) که یکی از معیارهای این حق می توان به داشتن آرامش و آسایش یعنی نبود آلودگی صوتی تفسیر کرد.

۳- کنوانسیون اروپایی حقوق بشر

همانگونه که در بالا اشاره گردید در کنوانسیون اروپایی حقوق بشر ودر ماده ۸ مسئله احترام به زندگی خصوصی مورد تأکید قرار گرفته است. در این راستا وبه استناد همین ماده، دادگاه اروپایی حقوق بشر^{۴۶} در قضیه «لوپز استرا»^{۴۷} ودر حکم مورخ نهم دسامبر ۱۹۹۴ به ارتباط بین آلودگی صوتی(ناشی از هواپیماها) و حقوق بشر در این راستا صحنه می گذارد. در این رأی بسیار مهم وجنگالی که تحولی مهم در این زمینه به شمار می رود، دادگاه ضمن تأکید بر حق احترام به زندگی خصوصی^{۴۸} بر حق بر محیط زیست سالم نیز تأکید نموده است (Sudre, 2005).

دستور کار ۲۱، یکی از اسناد تصویبی کنفرانس ریو است که برنامه اقدامی را برای اعمال سیاستهای زیست محیطی کشورها تدارک دیده است در این سند به بحث مقابله با آلودگی صوتی نیز به عنوان یکی از مشکلات زیست محیطی توجه شده است. از جمله در بند(ز) از فصل ششم تحت عنوان حفظ و توسعه بهداشت انسان نیاز به تدوین معیار و حداکثر مجاز و بی خطر سطوح صدا را به عنوان بخشی از برنامه های بهداشت محیط زیست موردتأکید قرار گرفته است (Taravati, et al., 1998).

بحث ونتیجه گیری

آلودگی صوتی پدیده ای است متعلق به محیط های شلوغ وفشرده که از ویژگیهای محیط های امروزی

"حقوقی بنیادین نسبت به زندگی در محیطی را دارد که به او اجازه زندگی با وقار و سعادت‌مندان را می دهد".(اصل اول اعلامیه ریو)نبود آلودگی صوتی غیر مجاز در کنار سایر عوامل نظیر هوای پاک، آب سالم و فضای سبزیکی از معیارهای این حق است. بخصوص نسبت به اشخاص آسیب پذیر نظیر کودکان وسالمندان وفضاهایی نظیر بیمارستانها ، کتابخانه ها واماکن مسکونی اهمیت دارد. در این راستا در سال ۱۹۸۰ کمیسیون اروپایی حقوق بشر برای اولین بار و در راستای ماده ۸ کنوانسیون اروپایی حقوق بشر ارتباط میان آلودگی صوتی و حقوق بشر را پذیرفت و بدنبال این امر به یکسری از مواردی پرداخت که شامل سروصدای ناشی از هواپیماها می شد و نقض این حقوق را قابل اقامه در دادگاه اروپایی حقوق بشر دانست. (Brack, 2001)

نقطه مقابل «آلودگی صوتی» نیاز به زندگی در یک محیط «آرام» و «ساکت» است که این مفهوم در ارتباط با یکسری مفاهیم دیگر نظیر «حق آسایش»^{۴۰}، «احترام به زندگی خصوصی»^{۴۱} «حق بر سلامتی»^{۴۲} و تمتع از بهترین حالت سلامتی جسمی^{۴۳} و روحی است که در اسناد حقوق بشری بین المللی و قوانین اساسی^{۴۴} بر آنها تأکید شده است که در ذیل به مهمترین آنها اشاره می شود:

۱- اعلامیه جهانی حقوق بشر

یکی از مفاهیم اصلی که می تواند مرتبط با بحث آلودگی صوتی باشد مسأله «حق بر استراحت» است که در ماده ۲۴ اعلامیه^{۴۵} مورد تأکید قرار گرفته است. همچنین ماده ۲۵ که تأکید بر «حق بر سلامتی» می کند. (Amirargmand, 2003)

۲- میثاق حقوق اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی

در بند ۱ ماده ۱۲ میثاق اشاره به «حق تمتع از بهترین حالت سلامتی جسمی و روحی» شده است مطابق این

۶- البته این امر ممکن است به صورت محدود در خصوص آلودگی صوتی ناشی از هواپیما های یک کشور که در فضای سرزمین کشور دیگر پرواز می کنند مصداق داشته باشد.

7-Convention (n° 148) concernant la protection des travailleurs contre les risques professionnels dus à la pollution de l'air au bruit et aux vibrations sur les lieux de travail onfere par la conference géénérale de l'organisation internationale du travail à sa soixante troisième session, Genève, 20 Juin 1997.

8-Perte d'audition.

9- Etre nocif pour la santé.

۱۰- در قرآن کریم از جمله آیه ۴۹ سوره لقمان به ارتفاع صدا توجه شده است و در آیه ۲ و ۳ سوره حجرات نیز بر کاستن از ارتفاع صدا تاکید گردیده است.

۱۱- متن ماده ۱۳ بدین شرح است « کار مستمر در محیط هایی که با وجود رعایت مقررات حفاظتی و ایمنی موجبات بیماریهای گوش یا کری کارگر را فراهم سازد».

۱۲- دادنامه شماره ۳۲۶-۸۴/۵/۲۴-۸۴/۵/۲۴ کلاسسه پرونده ۱۰۴/۸۲/۸۳ محاکم عمومی همدان در خصوص اخلال در نظم و آسایش عمومی از طریق ایجاد آلودگی صوتی و سرو صدا.

13- La securité et la tranquillité publique.

۱۴- برای دیدن تفصیل رویه قضایی فرانسه در این زمینه نگاه کنید به lamarqu, Jean, code de l' environnement (doloz 1998) p.p 985-991 , 1160.

۱۵- دادنامه های شماره ۶۵۸-۸۴/۵/۲۲-۸۴/۵/۲۲ کلاسسه پرونده ۱۰۴/۳۸۴/۸۴ و ۱۵۱/۳۸۸/۸۴ و ۶۷۰-۸۴/۵/۲۵-۸۴/۵/۲۴ کلاسسه پرونده ۱۰۱/۳۸۶/۸۴ محاکم عمومی همدان.

۱۶- کلاسسه پرونده ۵۵۸/۷۳ و ۷۱-۷۸۶ اجرای احکام دادسرای عمومی کرمانشاه.

۱۷- رأی شعبه ۹ کیفری ۲ قزوین به شماره ۶۷-۹.

18- Le trouble de voisinage.

19- Urbanisme et construction.

20- Bruit d'origine industrielle ou commercicle et objets bruyants.

21- Décret du 6 février 1932 relatif au réglement général de police de la navigation intérieure

است. بنابراین لزوم قاعده مند کردن این آلودگی و وضع قوانین ومقررات برای مقابله ،کنترل وکاهش آن وتضمین یک محیط زیست آرام برای همه شهروندان احساس می شود. آنچه که گذشت بررسی مختصر حقوق حاکم بر آلودگی های صوتی بود که در دو سطح داخلی و بین المللی به آنها اشاره گردید. لذا با توجه به مجموع بررسی ها می توان گفت که از یک طرف در نظام های حقوق داخلی بویژه ایران وفرانسه هر چند به لحاظ اجرایی و سیاستگذاری کاستی هایی وجود دارد اما به لحاظ قانونگذاری قوانین وقواعد تقریباً کاملی اعم از سنتی وجدید(از جمله قواعد حقوقی ناشی از "مزاحمت") برای مقابله وکنترل آلودگی صوتی وجود دارد. اما از طرف دیگر علیرغم این موضوع قواعد وتلاشهای بین المللی در این زمینه چندان قوام یافته نیست و صرفاً به چند توصیه نامه ، مقاله نامه و اسناد غیر الزام آور حقوق بشری محدود می گردد. به عبارت دیگر قواعد بیشتر از جنس حقوق نرم^{۴۹} وقواعد در حال تکوین آن می باشد که به نظر می رسد بیشتر ناشی از وجه غیر بین المللی این قسم از آلودگی های زیست محیطی است.

پی نوشت

1- La pollution du bruit.

۲- مطالعات نشان داده است میزان آلودگی صوتی در محدوده مرکزی تهران به علت تراکم بالا و تردد بسیار ۹۰ دسی بل است این در حالی است که حد استاندارد ۷۵ دسی بل تعیین شده است و اگر یک انسان به طور مداوم در معرض چنین اصواتی (۷۵ دسی بل) قرار گیرد پس از سپری شدن چهل سال شنوایی خود را از دست می دهد.(فتحی ودیگران: ۱۱۰، ۱۳۸۲)

۳- دسی بل (db) واحد اندازه گیری جریان صوت در هوارا گویند.

4- Le bruit à l'interieur et le bruit à l'exterieur.

5- Loi n° 92-1444du 31 décembre 1992 relative à la lutte contre le bruit

43- Bien être physique

۴۴- برای مثال اصل ۲۴ قانون اساسی سوئیس صراحتاً به آلودگی صوتی اشاره می نماید «کنوانسیون در زمینه حمایت از انسان و محیط زیست او در مقابل حملات خطرناک یا آزار دهنده اقدام به قانونگذاری می نماید، کنفدراسیون بخصوص با آلودگی هوا و صوتی مبارزه می کند».

۴۵- «هرکس حق استراحت و فراغت و تفریح دارد...» (ماده ۲۴ اعلامیه جهانی حقوق بشر).

46- Cour européenne des droits de l'Homme

47- Arrêt du Lopez Ostra (9décembre 1994)

48- Le droit au respect de la vie privée

49-Soft law

منابع

Aline, G. (1973). *Tous les problèmes juridiques des pollutions et nuisances industrielles*, Paris, Encyclopedie Delmas pour la vie des Affaires.

Amir-Arjomand, A. (2003). *Droits de l'Homme, Recueil d'instruments internationaux*, Tehran, Chaire UNESCO des Droits de l'Homme de la Paix et de la Démocratie de la Université Shahid Beheshti.

Abaspoor, M. (1998). *The Environment Engineering*, Tehran, Islamic Azad University.

Bahram Soltani, K. (2006). *Textes on human environment of Iran, (Tagrirat)*, Tehran, Environmental Science Research Institute.

22- Arrêté du 20 janvier 1948 relatif au survol de paris

23- Circulaire du 15 novembre 1978 relative à la lutte contre le bruit au voisinage des infrastructures de transports terrestres(J.O.9déc.N.C.,et Brochure J.O.n° 1383)

24- Arrêté du 6 octobre 1978 relatif à l'isolement acoustique des bâtiments contre les bruits de l'espace extérieur

25- Décret n°82- 538 du 7juin 1982 portant création du Conseil national du bruit (J.O.26juin,)

26- Conseil National du Bruit.

۲۷- مهمترین اعضای این شورا شامل ۱۷ عضو از دولت، ۷ نفر نماینده از سندیکاها، ۸ نماینده از سازمانهای حرفه ای، ۲ نماینده از مؤسسات و ۵ نفر از اشخاص واجد شرایط می شد.

28-Loi n° 92-1444du 31 décembre 1992 relative à la lutte contre le bruit

29- Le cinquième programme d'action communautaire pour l' environnement.

30- Directive cadre relative à l'évaluation et la gestion du bruit.

31- World Health Organization

32- International Labour Organization

33- Convantion sur le milieu de travail.

34- International Civil Aviation Organization

35- Comitte of aircraft noise (CAN).

36- The 1944 Convention on International Civil Aviation (the Chicago Convention).

37- International Organization for Standards

38- Technical committee (TC).

39- Le droit à l'environnement tranquille.

40- Droit au repos.

41-Le respect de la vie privée

42- Droit à la santé.

- Prieur, M. (2001). *Droit de l'environnement*, Paris, Dalloz.
- Shahid Sâni, Zein-oddin eben-e Ali ebn-e Ahmad (1998). *Tahrir-ro rozah fi Sharh-el- Lom'ah*, Ghom, Centre Culturel du Ta-ha.
- Sudre, F., et al (2005). *Les grandes arrêts de la cour européenne des droits de l'Homme*, Paris, PUF.
- Taravati, H. et al (1998). *The unaited nations conference on the man and environment*, Tehran, Department of the environment.
- Taghi Zadeh Ansary, M. (1995). *Droit de l'environnement en Iran*, Tehran, Samt.
- Taghi Zadeh Ansary, M. (1997). *Droit Pénal de l'environnement*, Tehran, Ghoomes.
- Aline, G. (1973). *Tous les problèmes juridiques des pollutions et nuisances industrielles*, Paris, encyclopedie delmas pour la vie des Affaires.
- Brack, D. (2001). *International environmental disputes*, international forums for non-compliance and dispute settlement in environment, related cases Royal institute of International Affairs, London.
- Bonefo, A. (1996). *Conciliation entre l'Homme et la nature*, traduit par Salah-o din-e Mahalati, Tehran, Centre du Publication Universitaire.
- Botkin, D. (2003). *Environmental Science, Earth as living planet*, translated by A. vahabzadeh, Mashhad, Jahad University of Mashhad.
- Brack, D. (2001). *International environmental disputes*, international forums for non-compliance and dispute settlement in environment, related cases Royal institute of International Affairs, London.
- Directives européennes (2007). "Droit européen du bruit", sur: (www. In fobruit.org).
- Fathi, Vajargah, K. (2003). *Upgrading Women's Environmental Knowledge for Sustainable Development*, Tehran, Shahid Beheshti University.
- Mckinney, M., Schoche, et al (2003). *Environmental science systems and solutions*, Boston University Press.
- Lamarque, J. (1998). *Code de l'environnement*, Paris, Dalloz.

Directives européennes, *Droit européen du bruit*, (www. In fobruit.org)

Lamarque, J. (1998). *Code de l'environnement*, Paris, Dalloz

Prieur, M. (2001). *Droit de l'environnement*, Paris, Dalloz

Sudre, F., et al (2005). *Les grandes arrêts de la cour européenne des droits de l'Homme*, Paris, PUF

